

A debreceni nagytemplomtól a budai várig Interjú Dr. Nagy Attila olvasáskutatóval II. rész (Balogh Mihály)

Dr. Nagy Attila olvasáskutató 2006 végén rövid e-mailben tudatta barátaival, ismerőseivel és munkatársaival, hogy nyugállományba vonul. Ebből az alkalmából készült az alábbi, két részes interjú a kiváló szakemberrel, aki a *Könyv és Nevelés szerkesztőbizottságának* is meghatározó tagja, értékes munkatársa volt hosszú éveken át.

Valahol a nyolcvanas évek közepe táján tartottunk lélegzetnyi szünetet az interjú első részében. Kutatásról, oktatásról, magánéletről, családról esett szó leginkább. De azokban a mozgalmas nyolcvanas években nyilván veled is történt még sok más, izgalmas dolog. Arról nem beszélve, hogy a magad körében te is gyakran voltál alakítója, mozgatója a történéseknek. Folytathatjuk a visszatekintést onnan?

Átkötésként, a kutatás és oktatás életemben „egybe sodródó fonalától” látszólag kissé elszakadva, legalább érintőlegesen egy ponton hadd térjek vissza a hetvenes évek második, a nyolcvanas évek első feléhez, s azon belül is a szakmai közélet szférájához. Fontos volt az MKE rendezvényein, szekcióüléseken, konferenciákon megjelenni, megszólalni, de talán emberpróbálóbb, mélyebb kapcsolatokat teremtő, élet közelebb „gyakorlatnak” minősültek a tíz-tizenkét napos olvasótáborok, ahol reggel hattól éjfélig vagy még tovább folyamatos szolgálatban élve kerestük a magunk s a szűkebb-tágabb közeg határait.

A visszatérő, politikai indíttatású feljelentéseket meg lehetett szokni, de ugyancsak napi küzdelmet hozott a kimondható és kimondhatatlan határának ismételt megtalálása. Ráadásul több síkon. Egyrészt mindenkor jelen vala a direkt politikum szintje, de ugyanakkor folyamatosan tekintettel kellett lennünk a ránk bízott fiatalok lelki teherbíró képességére. Mikor és miért fakadt fel váratlanul egy pityergés, netán zokogás? Hol és hogyan lehet ezeket megelőzni, szükség esetén a megnyugtató szavakat, gesztusokat megtalálni? Egyetlen példa. Az értékek világa témakörben induló beszélgetést lehetetlen volt elméleti konstrukciókkal kezdeni a szakmunkástanulók között. Indulunk hát a családi kapcsolatoktól, a szeretettől, mindenki mondja a szeretett személyek legszűkebb körét, majd egy állami gondozott leányka totális tagadása: ő senkit! Nincs olyan ember a világon, akit szeretne. Makacsul visszatérő, „de mégis, legalább egy kicsit?” kérdésekre a lehető legkonokabb nemek. Dermedt csend, kínos elakadás, majd bizonytalan tapogatózás az ellenpólus felé: „No és van valaki, akit gyűlölsz?” Robbanó, sistergő szavak: „Igen, az anyámat! Mert elhagyott, mert államiba adott, mert ellökött magától!” A szavak s a sírás által kiváltott mély megrendüléssel kísért megértés,

a következő másfél-két órás beszélgetés alaptónusának elképzelését az olvasóra bízjuk.

Tanítottunk, de magunk is sokat csiszolódtunk ezeken az intenzív intellektuális, érzelmi tréningeken, együttléteken. Mi minden rejlik az általunk gyakorta publikált táblázatok számoszlopai mögött? Hol vannak a legfontosabb összefüggések? Az olvasási, könyvtárhasználati, művelődési, iskoláztatási sikerek előtt tornyosuló, már az elsődleges, korai szocializációban kialakuló akadályok? (Kulturális tőke!)

Három évtizeddel későbből visszatekintve úgy tűnik: nagyszerűen kiegészítették, erősítették egymást az országos kutatásokból lesűrhető következtetések, valamint az éppen felidézett tíz-tizenkét napos „mélyinterjúk” sorozata, a kikerülhetetlenül adódó délutáni, esti, olykor akár az éjszakába is nyúló, katartikus beszélgetések. Mert bizony például az ismeretlen novellák megszakított felolvasása, a közben támadt érzések megfogalmazása, az általuk várható folytatás szavakba öntése rendszerint leginkább a lélek legmélyéről fakadó projekciók (félelmek, remények, vágyak) felszínre bukkanását jelentették.

Mindent összevetve, az olvasótáborok nekünk vezetőknél is hallatlanul hasznosak, tanulságosak voltak. Egyrészt egy sajátos intellektuális, interdiszciplináris, egyszerűbben szólva tudományközi **továbbképzést** jelentettek, másrészt a kapcsolatkézség, a szociabilitás, az érzékenység, az empátia fejlesztését is két-ségtelenül jótékonyan előremozdították.

Szót érteni az ismeretlen fiatalokkal, a vendégként érkezett, országos hírű, tudós előadókkal, a helyi könyvtárosokkal, pedagógusokkal, a politikai apparátusok munkatársaival, a percek alatt gyors, frappáns interjút készítő riporterekkel, mind-mind jó iskola volt a későbbi közéleti szerepek vállalását feltételező bátorság és rutin megszerzéséhez. Nem terveztük, de az eredmény meglehetősen egyértelművé teszi ezt az utólagos értelmezést. Öntudatlanul, akaratlanul, de készültünk, „felkészítődtünk” a jövőbeni főiskolai, egyetemi oktatói, közéleti, vezetői szerepekre. (Nem tudtuk, de tettük, illetve megtörtént velünk.)

Milyen volt a nyolcvanas évek világa – a te szemekkel nézve? Hogyan jellemeznéd röviden az akkori, általad ismert közéletet?

Csak néhány villanás ezeknek az éveknek a sokféle disszonanciáiból! 1985. március utolsó napjainak egyikén kényszerűen taxit használva a soha nem látott, volánnál ülő fiatalembertől kérdezem: tudja-e, mit ünneplünk az előttünk álló április 4-én? Komoly választ megelőzve jelzem, ez csak vicc! Várakozó tekintet: „Már negyven eltelt a százötvenből!” Reflexesen felderülő arc, majd a másodperc töredéke alatt visszarendezett, mosolytalan tekintet. Magam is meglepődöm, hiszen feltehetően először és utoljára találkoztunk az életben, miért is mertem ilyen viccet mesélni, provokátornak gondolhat. (Vagy ő jelenthet rólam?) Hosszabb csönd, töprengés, de nem vagyok hajlandó félni.

Másfél évvel később egy szokásos, szocialista konferencia (Szófia, 1986. szeptember), esti beszélgetések Gereben Ferivel, két régi, kedves, tudós lengyel barátunkkal, Janusz-sal és Witekkel: milyen szánalmasak az NDK-s, a cseh és a bolgár kollégák, mert tele vannak félelemmel a tervezett zárónyilatkozat hangnemét il-

letően. „Nem vagyunk elég optimisták! Bővebben kellene írunk a szocialista embertípust jellemző, máris létező, az olvasási kultúrát meghatározó pozitív mozzanatokról!” Eltökéltem nem csatlakozunk hozzájuk, ragaszkodunk a kutatási eredmények száraz tényeihez. De ugyanezen szűk körű lengyel-magyar beszélgetés végén rezignált következtetésre jutunk: a mi életünkben már semmi nem fog lényegesen megváltozni, túl erős még ez a rendszer! Majd remélhetőleg a gyerekeink már megérhetik, hogy Nagy Imrének szobrot állítanak Budapesten...

Majd egyszer ezt a szocialista kulturális-tudományos „karantént” is meg kell írni részletesen! Itt most csak a záróakkordot érintem, a '86-os szófiai hangulat ellenpontjaként. Az 1989. november 15–18. közötti napokban utoljára éppen Tallinnban voltunk együtt a szocialista országok olvasáskutatói, de már kifejezett eufórikus, titkon, nyíltan reménykedő hangulatban. Már leomlott a berlini fal, esténként a tv-híradóban a prágai tüntetők arcát figyeltük, majd a búcsúesten egy döbbenetes dokumentumfilm. Élő lánc három balti országban a Molotov-Ribbentrop paktum ötvenedik évfordulóján (1989. aug. 23.). Népviseletbe öltözött, éneklő, összekapaszkodó, nemzeti színű zászlókat lobogtató, szelíd, tiszta, de elszánt arcú emberek ezrei, akik hisznek a feltámadásban, a függetlenség visszaszerzésében. **Elszorult torokkal, könnyekkel küszködve dermedten hallgatunk. Megmaradunk?** (A videokazetta másolatát egy héttel később főiskolai hallgatóim számára vetítem a Kazinczy utcában.)

Térjünk most vissza egy szempillantásnyira a KMK-ba! Mikor sikerült elhagynotok a már-már düledező Múzeum utcai épületet?

Huszonkét évvel ezelőtt, 1985. február elején radikálisan új fejezet kezdődik OSZK-s életünkben. Az egyre koszosabb, elhanyagoltabb Múzeum utca 3-ból, amelyben 1969 márciusában a költözés egy-két éven belüli ígéretével fogadnak, tizenhat évnyi folyamatos hitegetés, határidő-módosítgatás után végre felköltözünk a helyreállított Budavári Palota F épületébe. A 642. számú, a Buzogány toronyra, a déli nagy rondellára, a Gellért hegyre, Citadellára, három dunai hídra (Erzsébet, Szabadság, Petőfi) néző szobám naponta hatalmas (tudatos, tudattalan) ösztönzést adott a sokszor kilátástalannak, meddőnek látszó küzdelmek megvívásához. Sokan leírták, elmondták, miszerint a természeti és az épített környezet közvetlen hatással van az ember munkakedvére, szemléletmódjára, értékrendjére, lélekállapotára. Itt nem egyszerűen a magam élményeire utalok: barátaim, kollégáim sokszor engem is meglepve, hosszú évek múlva, tíz-tizenöt évvel később mesélték, milyen ellenállhatatlan hatással volt rájuk első alkalommal a szobám ablakából kirajzolódó, kétezer éves történelmi távlatot nyújtó panoráma. Néhány perccel belül pontosan érezték, tudták, jó helyre keveredtek, a keresett, nekik szükséges szövetségesi gondolkodásmódra, értékrendre találtak.

Ezekben az években – saját személyes emlékeimből is felidézhetően már! – a Magyar Könyvtárosok Egyesületében élted legintenzívebben a magad „szakmai közéletét”. Te hogyan emlékszel az akkori eseményekre?

1982 elején beválasztanak az MKE Ifjúsági szekciójának vezetőségébe, majd 1983 decemberében Balogh Marika állhatatos rábeszélése nyomán ideiglenesen, egy

évre az elnökséget is elvállalom. Utódom, akit már 1984 tavaszán felkérek a következő elnökségre, Kocsis István barátom, végül csak 1990-ben veszi át tőlem ezt a stafétabotot. Közben 1986-tól 1998-ig (többször, folyamatosan) az MKE elnökségének tagjává választanak.

Itt meg kell állnunk! Papp István, egykori KMK-s igazgatónk, talán 1970-ből származó intelmét - „támogassátok az MKE munkáját, de vezetői pozíciót ne vállaljatok!” – eleinte könnyű volt követnem, mert az egész egyesületi mozgalmat hosszú évekig kifejezett székszissel, távolságtartással szemléltem. Balogh Marikával a bakonyoszlói olvasótáborokban remek együttműködéssel dolgoztunk, máig tartóan barátokká lettünk. Másik szálon Ugrin Márta a KMK-ban lett rendszeres beszélgető és vitapartnerem. Mindkettejüktől és másoktól (Dán Krisztinától, Hadházy Évától, Hévízi Esztertől, Károlyi Ágnesztől, Kocsis Istvántól, Ramháb Máriaától, többek között tanítványaim egyre bővülő táborától) újabb és újabb biztatást kaptam a személyes jelenlét, a párbeszéd, a kölcsönös megértés, a visszatérő konfrontációk vállalására. Valódi csapatmunkában vehettem részt, a már említett vezetőségi tagok együttműködési kedve, tettekeszsége magával ragadott, számomra is egyre több örömet jelentett az előkészítés, a szervezés apró munkái mellett a találkozások tartalma, az egymás gondolatait kiegészítő, folytató, korrigáló vitákban való részvétel. Önként vállalt, gazdagító továbbképzési alkalmak sorára emlékszem (Szeged, Gyöngyös, Gödöllő, Gyula, Hatvan, Zalaegerszeg, Debrecen és így tovább).

Külön ösztönző jellege volt ezeknek a szekcióüléseknek a résztvevők kettős kötődéséből származó feszültség. Az MKE Ifjúsági szekciójában ugyanis a közművelődési könyvtárak ifjúsággal foglalkozó, főként olvasószolgálatos munkatársai mellett az iskolai könyvtárosok egyre népesebb csoportja is jelen volt. A feladat, a téma egyértelműen azonos, de az attitűdök, az adott munkakörből származó követelmények már jelentősen eltértek egymástól. Itt is a korábban emlegetett interdiszciplináris szemléletmód volt számomra a legvonzóbb. Ugyanarról töprengtünk, de más-más előélettel, más elkötelezettségekkel, mégis a kölcsönös, jó szándékú figyelem, a folyamatos tanulás törhetetlen hitével.

Ugyanakkor egy idő után meg kellett értenem, hogy az IFLA ilyen szervezeti egységet (Ifjúsági szekció!) nem ismer, tehát teljesen jogos Ugrin Márta kezdeményezése: alakuljon meg az MKE Iskolai Könyvtárosok szekciója, majd az önálló Könyvtárostanárok Egyesülete! Kiválásukat, független működésüket követően mi, a „maradék” az MKE Olvasószolgálati szekciójává alakultunk. Épp ekkor, 1986-ban választanak be az MKE elnökségébe, ahol 1998-ig szintén teszem a dolgom, képviselem a „megrendelőket”, az olvasók, a könyvtárhasználók érdekeit, sarkosabban: az olvasásszociológus nézőpontját.

Közeledett, majd eljött a rendszerváltás, következtek a mozgalmas és hullámzó kilencvenes évek. Megalakult a Hunra. A magyar fiatalok olvasáskultúrája mérhetővé vált a határokon túl is, miközben (főleg itthonról) érkeztek az első igazán riasztó jelek: a vidiotizmus, a gépfüggés, az amerikanizálódás, majd a nemzetközi teljesítménymérések ijesztő adatai. Hogyan látod most az előző, igazán „pörgős” évtizedet, és hogyan látod magadat benne?

Egy 1987-es nemzetközi konferencia felkavaró élménye nyomán újabb feladat körvonalai rajzolódnak ki. Be kell kapcsolódnunk a nemzetközi szervezetek munkájába! Meg kell ismerni az ő szemléletmódjukat, bátorítanunk kell könyvtáros, pedagógus kollégáinkat az angol nyelv tanulására, a nemzetközi párbeszédben való részvételre. 1991. október 31-én az OSZK VIII. emeleti társalgójában hatvanad magammal megalapítjuk a Nemzetközi Olvasástársaság (International Reading Association) nemzeti tagszervezetét, a Magyar Olvasástársaságot, melynek ettől kezdve folyamatosan tisztségviselője (váltakozva elnöke, alelnöke), 2006. november 3.-ától már csupán tiszteletbeli elnöke vagyok. Közben jöttek a konferenciák, kiadványok, akkreditált továbbképző tanfolyam az olvasásfejlesztésről. Előbb 1995-ben az IRA 9. Európai, majd 2006. augusztusában a világszervezet 21. Világkongresszusának lehettünk Budapesten a házigazdái. Ráadásul itt ismét az olvasás ügyének szakmaközi jellege válik egyértelművé. Pedagógusok, könyvtárosok, nyelvészek, kiadók, tankönyvírók, kutatók, írók, szerkesztők, szociológusok, gyógypedagógusok, pszichológusok – mindnyájunknak lehet aktuális mondanója (s egyúttal tanulni valója) az olvasásügy éppen legfontosabb kérdéseiről.

A Magyar Olvasástársaság első tíz éves tevékenységéről egy történelem szakos, ám könyvtárosi diplomát ugyancsak megszerző kollégánk már élvezetes szakdolgozatot készített. A téma iránt mélyebben érdeklődők könnyen megtalálják az OSZK Könyvtártudományi szakkönyvtárában. A megszerveződés előzményei olvashatók a *Könyv és Nevelés* 2006/1. számában: http://www.tanszertar.hu/eken/2006_01/na_0601.htm

A megközelítően 400 fős egyesületünk céljairól, alapszabályáról, múltjáról, éppen aktuális tevékenységéről folyamatosan friss információkkal szolgál honlapunk: www.hunra.hu (Honlapunk kulcsszava egyébként egyesületünk angol nevének rövidítéséből származik: Hungarian Reading Association = Hunra.)

A kérdésben szereplő amerikanizálódási tendencia egyértelműen nem a fenti, főként USA-beli kollégák vezette világszervezettel függ össze. Sokkal drámaibb jelenségről van szó. A magyar felnőtt népesség olvasási szokásainak radikális átrendeződéséről, a kortárs észak-amerikai lektűr szerzők (King, Steel, Brown és mások) népszerűségének megsokszorozódásáról az 1985 és 2000 közötti másfél évtizedben. Ugyanakkor kötelességünk jelezni, hogy a legutóbbi, 2005-ös kutatási adat már egy kissé visszafogottabb, ilyen irányú „rajongást” bizonyít.

Az időrendet visszaállítva, 1991–92-ben ismét új szál jelent meg kutatásainkban, amikor főként a jó emlékű, néhai Juhász Gyula történész, OSZK főigazgató jóvoltából, no és a rendszerváltozásnak köszönhetően Gereben Ferenc barátommal, kollégánkkal szövetkezve a trianoni határokkal leszakított nemzetrészek olvasási kultúrájának szociológiai vizsgálata ugyancsak elkezdődhetett. (Gereben F. – Lőrincz J. – Nagy A. – Vidra Szabó F.: Magyar olvasáskultúra határon innen és túl) Bennünket is meglepett, hogy 71 évvel a trianoni békediktátum után milyen erősek maradtak – a regionális kultúra elemeivel színezett módon – az egyetemes magyar kulturális kötelek! Legalábbis az egy tömbben élő, többségi helyzetben maradó magyarság körében – Dunaszerdahelytől, Beregszászon, Székelyudvarhelyen át Zentáig.

Sajnos itt be kell toldanom egy szikár megjegyzést. Az OSZK KMK-ban (még 1984–85-ben) történt a kezdet, de a téma mélyebb kibontását a nem egészen önként munkahelyet váltó (1992) Gereben Ferenc barátunk már magával vitte előbb a Teleki László Alapítványhoz, majd a Pázmány Péter Katolikus Egyetemre. Az ő eltávolítását a már korábban érzékelhető „intellektuális erózió” folytatásaként, osztályunk jelentős meggyengítéseként kellett értelmeznünk. Ugyanis Kamarás István 1985. februári „menekítését” követően Katsányi Sándor 1986 szeptemberében ugyancsak munkahelyének megváltoztatására kényszerült. (Az igazsághoz tartozik, hogy a megüresedett állásokat eleinte még betölthettük, s tehetséges, ambiciózus fiatal kollégák kerülhettek az „alapító atyák” helyére. Sorrendben: Lőrincz Judit, Péterfi Rita és Werner Ákos lettek az utódok.)

A kérdés utolsó eleme bizonyára az 1990-es IEA, valamint a későbbi PISA (2000, 2003-as) kutatásokra vonatkozik. Erről hadd ne szóljak részletesen! Inkább csupán jelzem, hogy a mögöttünk lévő bő három évtized alatt szinte észrevétlenül, de szervesen kialakult egy rendkívül hasznos, egymást korrigáló, jól támogató, kiegészítő munkamegosztás. A KSH-ban Falussy Béla hosszú évtizedek óta végzi hallatlanul fontos időmérleg kutatásait, tőle tudjuk, hogyan csökkent a hazai felnőtt népesség olvasásra szánt perceinek száma. A pedagógiai kutatóhelyeken (Kádárné Fülöp Judit, Vári Péter, Horváth Zsuzsa, Bánfi Ilona, Felvégi Emese és mások) a szövegértő olvasás szintjét főként a tanulók körében vizsgálták, s nekünk, az OSZK KMK Olvasáskutatói osztályának maradt a megtisztelő feladat, hogy adatokkal szolgáljunk a felnőttek, a fiatalok, a gyerekek olvasási és könyvtárhasználati szokásairól. A folyamatos és termékeny párbeszéd fenntartása részben informális, baráti szálakon folyt, másrészt pedig éppen az emlegetett Magyar Olvasástársaság széleskörű, előre tervezett konferenciái adtak alkalmat a termékeny eszmecserékre, a mások szempontjainak, érveinek mélyebb megértésére. Valamikor az 1960-as, '70-es évek fordulóján megalakultak tehát a független műhelyek, s jóval később kiegészítésül megteremtettük az együttműködés civil szféráját.

Csak ebben az összefüggésben válik hitelessé kijelenségünk, miszerint manapság a felnőtt népesség naponta átlagosan 4 órát ül a tv előtt, s talán 20 percet olvas, 25–30% feltehetően funkcionális analfabéta, 60–70% alkalmatlan a számítógép használatára, a tizenévesek 40 %-a ugyancsak képtelen ismeretlen szövegekből a számára fontos információkat kiemelni, megtalálni, helyesen értelmezni. S ami a legriasztóbb, ezek a jellemzők, hiányosságok nem egyszerűen egyenletesen szétterülnek az országban, hanem az egyes társadalmi rétegek, településtípusok, régiók között korábban is meglévő kulturális szakadékok – a mai napig – gyorsuló mértékben mélyülnek. A kisebbség oldalán az előnyök (jó szövegértés, könyvtárhasználat, igényes, válogató olvasás, tévénézés, információs jártasság, a számítógép, az internet használata), míg a többség oldalán a fentiek hiánya, illetve a tv mértéktelen egyedulalma, a semmit sem olvasás, vagy esetleg a legkevésbé hiteles, értékes irodalom (bulvársajtó, krimi, kalandregény, horror, lektúr, érzélgős, erotikus művek) kedvelése vált jellemzővé. Ez utóbbi következtetésünk részletes bizonyítása a Könyvtári Figyelő 2006-os és 2007-es füzetében, továbbá e folyóirat egyik tavalyi számában olvasható (*Növekvő kulturális szakadékok* –

az olvasás példája In: *Könyv és Nevelés* 2006/4. szám 55 – 63. p. http://www.tanszertar.hu/eken/2006_04/na_0604.htm

...És ekkor ránk köszöntött a szép, új évezred. Milyen volt a nyitánya? Valóban „Háttal a jövőnek” érkezett? Vagy hozott szépet is, jót is? Népmese Napját és IRA Kongresszust is?

Valahogy nem sikerült a szép, új évezred megérkezését jelző ünnepi nyitány hangjaira felfigyelnem. Volt egyáltalán ilyesmi? (Bizonyára nem 2001. szeptember 11-ére gondolsz...)

Tettük, tettem, amit éppen lehetett, részben az immár KMK-ból Könyvtári Intézeté alakított új szervezeti egységben (ahol az első intézkedések egyike 2001 márciusában éppen az Olvasáskutatói osztály megszüntetése volt), részben pedig a Magyar Olvasástársaság kereteiben.

Az ezredforduló megelőző éveken (meglepő módon) a Soros Alapítvány támogatásával, az 1997 szeptembere és 2000 júniusa közötti három tanévben az ország hat településén, többnyire kisvárosokban, a 6–18 éves korosztály egészét átfogó, hét iskolában szervezett kísérletet végezhattunk. (N. A.: *Olvasásfejlesztés, könyvtárhasználat – kritikus gondolkodás (Szócikkmásolástól a paródiáirásig)* Bp. Országos Széchényi Könyvtár, Osiris Kiadó 2001. 223. p. <http://mek.oszk.hu/04200/04216/>)

Ezen a ponton ismét egy nyomatékos kitérőt kell tennünk. A fenti témát az említett alapítvány kuratóriuma hallatlanul fontos kezdeményezésnek ítélte, de ekkorra az intézmények támogatását belső szokásrendjük tiltotta, s a kompromisszumot egy civil szervezet, a Magyar Olvasástársaság léte jelentette. Jómagam a KMK osztályvezetője és a Magyar Olvasástársaság elnöke is voltam. A pályázat beadásakor éppen csak a „trikómat kellett lecserélnem”. Imígyen az egyéb pályázati források elapadását észlelve (1996–97-ben), ez a nagylelkű támogatás jelentette az örömteli, fontos munka folytatásának lehetőségét.

A kísérleti és kontroll osztályok eredményeit 2000 tavaszán az induló állapottal (1997. szeptember) összevetve egyértelműen bizonyíthattuk, hogy a szövegértő képességek hatékony fejlesztése az iskolai könyvtárak, illetve a tantestületek egészének tudatos, előre eltervezett együttműködése nélkül inkább illúzió, mintsem reális követelmény. Az olvasásfejlesztést tehát kifejezetten tantárgyközi, a tanterv egészét átható feladatként szükséges meghatározni, s ráadásul ebben a folyamatban az iskolai könyvtáraknak semmi mással nem pótolható, kiemelt szerepet kell betölteniük. Hallatlanul érdekes, újszerű kezdeményezésekkel találkoztunk például éppen a matematika (Hatvan, Vásárosnamény) és a földrajz (Bp. Babits M. Gimnázium) oktatásában.

(Súlyos igazságtalanságot követnék el azonban, ha az NKA rendkívül szűkös, ám kiemelkedően fontos támogatásairól legalább tárgyszavakban nem emlékeznék meg. 1995: pedagógusok, 1996: főiskolai, egyetemi hallgatók, 1997: felső tagozatosok olvasási, tájékoztatói, könyvtárhasználati szokásairól készülhetett egy-egy kutatás)

2001 áprilisában mindössze három számítógép árából – a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Könyvtári osztályának támogatásával – sikerült egy csak-

nem országosan reprezentatív kutatásban a hazai 15–18 évesek olvasási kultúrájáról jó néhány meglehetősen részletes felmérést feltárni. Adataink különösen a PISA 2003-as eredményekkel összevetve mutatnak erős összecsengéseket. Nevezetesen gimnazistáink a világ élvonalával, míg a szakképzősök a leszakadó harmadik világ (Brazília, Indonézia, Mexikó, Tunézia) szintjén teljesítenek. Mi lesz a folytatás majd most, a nagy iskola-összevonások után? A személyre szóló vagy kiscsoportos munkaformák ismételt háttérbe szorításának eredményeként? (N. A.: *Háttal a jövőnek? Középiskolások olvasás- és művelődésszociológiai vizsgálata*. Budapest: Gondolat, 2003. 217 p. <http://mek.oszk.hu/01600/01643/>)

2003-ban ismét a semmiből, szinte csak a jókedvből, a kiszállási költségekből, elkötelezett könyvtárosok adakozó gesztusaiból, egykori, kiváló tanítványaim tettrekészségéből lassan összeállt egy figyelemre méltó kötet, melyben a cigányság kulturális integrációját segítő, illusztráló jó példák csokrával szolgáltunk a téma iránt érdeklődő, segítő hivatást választóknak: pedagógusoknak, könyvtárosoknak, közművelődési szakembereknek, szociális munkásoknak, lelkeseknek. (Könyvecskénk azóta több egyetemen, főiskolán oktatási segédletként lépett elő.) Az általunk felderített, szándékoltan pozitív példák tanulsága szerint egyrészt nincsenek reménytelen esetek, másrészt pedig a tartós sikerhez elengedhetetlenül csapatmunkára van szükség. A magányos „hősök” eredményei roppant sérülékenyek. A kulcsfigurák eltávozása után nagy valószínűséggel a napra tett jég olvadásához hasonlóan tűnnek el a korábban maradandónak hitt elmozdulások, teljesítmények. [Nagy Attila – Péterfi Rita szerk.: *A feladatra készülni kell /A cigányság kulturális beilleszkedése és a közkönyvtár/* Budapest, OSZK – Gondolat K., 2004. 244 p. <http://mek.oszk.hu/04200/04209/>]

Végül néhány összegző mondat erejéig térjünk vissza a Magyar Olvasástársaság munkájához! Miért éppen az OSZK adott otthont ennek a szervezetnek? – szólhat az első jogos kérdés. Kádárné Fülöp Judit saját bevallása szerint az 1980-as évek elejétől több sikertelen kísérletet tett az 1955-ben alapított International Reading Association hazai tagszervezetének megalakítására. Beszámolója szerint az alakuló ülések rendszerint az eltérő olvasástanítási módszerek, olvasókönyvek mellett lándzsát törő szakemberek elkeseredett vitájába torkolltak. Szakmai, baráti beszélgetéseink hosszú sora vezetett ide, ehhez a pedagógiai „semleges”, ráadásul a gyerekek, a fiatalok és a felnőttek olvasási szokásait egyaránt vizsgáló, integratív, az interdiszciplináris alapállást az indulás pillanatától magában hordozó műhelyhez, az OSZK KMK Olvasáskutatási osztályához. A lassan tizenhat éves munkánk alaposabb bemutatását máshol és máskor kell elvégeznünk. De legalább a kérdésben megnevezett két akcióról hadd ejtsen néhány szót!

1998-tól rendszeresen megemlékeztünk az „Írásbeliség világnapjáról” (International Literacy Day), s általában szeptember 8-ra látványos sajtótájékoztatókat, konferenciákat, vetélkedőket, pályázati eredményhirdetéseket szerveztünk. (Volt év, amikor jelenlétével, mondandójával két, hivatalban lévő miniszter is megtisztelte rendezvényünket. Nevezetesen: Hámori József és Pokorni Zoltán.) Újra meg újra többé-kevésbé ugyanaz volt az eredmény: a sajtó számára nem vált világossá, hogy vannak nagy világtendenciák (pl. Afrikában, Ázsiában a nők 100 milliói nem tudnak olvasni), de ezen belül sajátos színpetet képviselnek az álta-

lános európai, no és a kifejezetten hazai gondok. Többek között ezek a fél sikerek, kudarcok(?) „hívták elő” a többünkben formálódó kezdeményezést. Írásbeliség, olvasás, továbbtanulási esélyek, a jól képzett, versenyképes munkaerő! – mindezekről együttesen van szó, de mégis a súlypont szükségképpen a gyerekek, a családok, az óvodák, az iskolák, a korai meghatározó élmények megteremtése környékére esik. Így jutottunk el a legnagyobb magyar mesemondó, Benedek Elek születésének évfordulójához (1859. szeptember 30.) 2005 óta minden évben mintegy száz intézmény csatlakozik felhívásunkhoz, rendezvényeink zsúfolásig megtelt termekben zajlanak.

S csupán a biztonság kedvéért ismételjük: a jeles napon előre megfontoltan, tudatosan a jelző nélküli Népmese napját ünnepeljük! Egyetlen nép, nemzet, kultúra mesevilágát nem szeretnénk kirekeszteni sem gyerekeink, unokáink, sem a szülők, sem a pedagógusok, sem a média, sem a magunk érdeklődési köréből! A szimbólumok, a konfliktusmegoldó stratégiák, a világmagyarázatok, a gyógyító, élni segítő tanácsok egyetemes világa felé szeretnénk minden ránk figyelő gyermek és felnőtt figyelmét irányítani.

Ahogy erről már korábban részletesen írtam (*Könyv, könyvtár, könyvtáros* 2006/11. 7–13. p.) a 2006. augusztus 7. és 10. közötti napokban a Nemzetközi Olvasástársaság (IRA) két évente esedékes, most éppen 21. Világkongresszusának házigazdái, rendezői lehettünk. Ennek keretében a 39 országból érkezett, csaknem 650 fős hallgatóság több mint ötszáz előadásból válogathatott, melyek tizenöt teremben párhuzamosan hangzottak el, hiszen csupán a nyitó nap délelőttjén és a záró nap délutánján tartottunk plenáris üléseket. Gondosan ügyeltünk arra, hogy a szomszédos volt szocialista országok egy-egy avatott szakemberét, továbbá a határon túli magyarság jeles képviselőit egyaránt vendégül láthassuk. Összetartozunk! Egyébként a világkongresszus két hivatalos nyelven zajlott, angolul és a magyarul.

Összesen kilencvenhat magyar résztvevő – közülük húsz fő angolul – szólalhatott meg, tarthatott előadást ezen a jeles alkalmon. Seregszemle, eszmecsere volt a javából, mellyel kapcsolatban mind a hazai sajtó teljes spektruma (napilapok, tv-k, rádiók és a szaklapok), mind a külföldi visszhangok egyaránt az őszinte érdeklődés, az elismerés, a baráti, kollegiális kapcsolatteremtés hangján közvetítették az általuk fontosnak vélt híreket.

Közel négy évtized egy munkahelyen – egy csodálatos (rög?)eszme vonzásában... Mit üzensz azoknak a fiatal, pályájuk elejét taposó szakembereknek, akiknek folytatniuk kellene a Te munkádat, és a társaid munkáját?

Rögeszme és üzenet? Igen, mindkét kulcsszót vállalom. Különösen akkor, ha az elsőt inkább a meggyőződés, az alapértékek, az elkötelezettség, netán a hivatástudat rokon értelmű, de pontosabb szavaira cserélhetem. Sziszüphosz és Don Quijote „megismerkedésünk” percétől vonzottak, miközben Freud aforizmáját csupán valamikor a 40-es éveim elején olvastam: „Szembeszállni a teljesíthetetlen látszó feladatokkal, ez adja életünk értelmét.” Be kell mennünk a félelmetes, sűrű, sötét erdőbe, ki kell állnunk bajvívásra szemtől szembe a hétfejű sárkányokkal!

Mert minden küzdelem, veszedelem, baj, nehézség, melyet túlélünk, megerősít, hasznunkra válik.

Apai őseim, ahogyan ezt az első részben említettem, mészárosként kemény eszközökkel, bárdokkal és késekkel a szarvasmarhák szakszerű feldarabolásával, no meg földműveléssel foglalkoztak. Nekem a jóval gyengébb, szelídebb szavak maradtak. Kutatás, cikkek, könyvek és a tanítás, mert Kányádi Sándorral mélyen egyetértve vallom: **„Aki megért, s megértet / egy népet megéltet.”** (*Játszva magyarul*). Egyedül az ember olvas! S az olvasás közben emlékezik, értelmet, megismer, felfedez, összefüggéseket fogalmaz meg, kérdéseket tesz fel, kételkedik, lélekben, testben megerősödik, fantáziál, álmodik, gondolkodik, felkészül, lelki, racionális, érzelmi tréninget végez.

Ha az egyén olvasási élményét, a szavak, a mondatok, az esztétikum hatását kutatom, akkor a személyiséghez, az emberi lélekhez kerülök közelebb, ha már a tanítás, az ismeretátadás folyamatát vizsgálom, akkor beléptem a társadalom egyik (a család után talán) legfontosabb intézményébe, az iskolába, míg az olvasásszociológiai adatok a társadalom egészének, egyes csoportjainak értékvilágához, a változási tendenciák mélyebb megértéséhez vezetnek el. S mindezt még tanítani, megértetni is! Kell ennél izgalmasabb nézőpont? Mélyebb emberi kíváncsiság az összefüggések megértéséhez? Teljesebb panoráma? S közben szükségszerűen magamnak is folyamatosan olvasnom kell, szakirodalmat (jót, unalmasat, de fontosat, magával ragadót, kétségbeejtőt, gondolkodásmódomat radikálisan megváltoztatót és/vagy az engem igazolót, megerősítőt), no és szépirodalmat, de abból már bátrabban, szabadabban válogatva, s a legutóbbi két évtizedben sajnos mind kevesebbet!

Üzenem tehát egykori tanítványaimnak, kollégáimnak: menjenek csak be a pénzsűke, az átszervezések ránk váró sűrű erdeibe! **Nézzenek csak bátran a szellemi restség, a fogyasztásra orientált, reklámokkal agyonterhelt média, a vidiotizmus, az agresszív számítógépes játékok fogságában vergődés, a gépfüggés, a stabil értékrendjét vesztett, kívülről irányított, tehát bizonytalan, ezért könnyen manipulálható embert teremtő modernizáció „hétfejű sárkányainak” szemébe!** S közben vértessék fel magukat az emberi beszéd, az érzelmek, a gondolatok mesékben, ősi történetekben sűrített példáival, az innen sugárzó, jó útra vezető „csillagokkal”, az írott és nyomtatott szavak megtartó, élni tanító, megújító erejébe vetett törhetetlen hittel! S aztán lássuk, mi kerekedik ki ebből a küzdelemből!

Wass Alberttel együtt **„Üzenem a földnek: csak teremjen, / ha sáska rágja is le a vetést. / Ha vakond túrja is a gyökeret!”** Hiszen sokszor a legegyszerűsebb vizsgálati adatokat, következtetéseket is csupán közönnnyel, értetlenkedéssel, netán ellenséges érzelmekkel fogadják. De ettől még az emelkedőre **felviendő**, gurítandó kő, **a megépítendő vár**, a megoldandó emberi, kulturális, lélektani, pedagógiai, szociológiai feladat ott marad előttünk.

Kedves Attila! Mindannyiunk javára kívánom, hogy nyugdíjasként is vállald a részed tovább a közös dolgainkból. Bízz az utódokban, a tanítványokban és kol-

légákban, de hagyd, hogy ők is bízhatnak benned, számíthassanak még rád – amíg csak az erőd, egészséged engedi. A lap olvasói nevében is megköszönöm az interjút!

From the Big Church in Debrecen to the Castle in Buda: Dr. Attila Nagy reading scholar gave an interview. Part II. (Mihály Balogh)

In the number 1 (2007) of this journal can be find the 1st part of this interview about the beginnings of the internationally known reading scholar Attila Nagy's life. In the second part (can be read in this number) the scholar reports on the strenuous efforts he made to create the right conditions of reading culture from the 1980s till nowadays.

Von der Großkirche in Debrecen zur Ofner Burg. Ein Interview mit dem Lesungsforscher Dr. Attila Nagy II. Teil (Mihály Balogh)

In der Ausgabe Nr. 2007/1 unserer Zeitschrift veröffentlichten wir ein Interview über die erste Hälfte des Lebens des Leseforschers Attila Nagy. Der zweiter Teil des Gespráches präsentiert die manchmal mit Kampf und Hader verbundene Anstrengungen des auch international bekannten Leseforschers, die er seit den 80-iger Jahren bis zur unseren Tagen für Schaffung der Lesekultur machte.

Dr. Nagy Attila írásainak bibliográfiája az Elektronikus Könyv és Nevelésben található.